

Concerto in Memoriam, 6 juni 2010

Woord van Troost

Leo Fijen

Tijd maken voor de dood om zelf weer tot leven te komen

Precies een week geleden mocht ik in het middeleeuwse kerkje van Gerkesklooster in Friesland de grootste vereniging van het dorp toespreken, de uitvaartvereniging Memento Mori, 100 jaar jong. Volle kerk, 1200 leden. Ieder met een eigen verhaal. Zoals die vrouw met tranen in haar ogen toen ze vertelde dat haar zoon een paar jaar geleden in Vietnam aan een hartstilstand was overleden. Hemel en aarde had ze moeten bewegen om haar zoon terug naar Nederland te krijgen, de kist mocht al niet meer open. Ze nam het heft in eigen hand en heeft de kist zelf open gemaakt. Ze wilde haar zoon van 40 jaar nog één keer zien en voelen. Ze heeft nog steeds veel verdriet, maar dat afscheid verzoent haar met de dood. Ze weet zeker dat haar zoon gestorven is.

Verzoening met de dood. Onmogelijke opgave. Ik weet het. Toch zijn er dingen die helpen. De tijd nemen om de dood onder ogen te zien. En de tijd nemen om er voor elkaar te zijn. De mevrouw die haar zoon verloor had het gevoel dat ze veel meer verloor. De mensen in het dorp die ze als haar naasten beschouwden, liepen met een boog om haar heen. Rouwen mag maar even, vinden omstanders. Nabestaanden worden aan hun lot overgelaten. Zoek elkaar op, want de burens komen niet. Volendam. Nieuwjaarsbrand, bijna 10 jaar geleden. Vader en moeders die hun kind verloren. Het ergste dat er bestaat. Met één klap, zoveel verloren. Maar het dorp ging weer over tot de orde van de dag. Rouwen mag maar even. Begin je er nu weer over... kregen de ouders te horen. Rouwen is een werkwoord, doet zoveel pijn, ook door de reactie van omstanders. Eenzaamheid ten top, want de dood is taboe. We praten daar niet over, we regelen ook niets, we laten de nabestaanden aan hun lot over. We durven niet. En eigenlijk hoeven we niets te doen. Er zijn is al genoeg.

Dan maar aan het werk. Niet doen. Neem de tijd, ga dwars door de rouw, vlucht niet in het werk. Want de dood komt nog veel harder terug. In Volendam, de vaders die meteen aan de slag gingen, kregen de kous op hun kop. Na drie, vier jaar alsnog onderuit. Vrouwen zijn sterker en moediger, zoeken het verdriet op. En zoeken elkaar op, in rouwgroepen.

Neem de tijd, om bij het sterven er te zijn. Dan maar in machteloosheid. Geroepen door mijn zus om alles los te laten. Anders had ik zoveel gemist. Juist in de laatste weken ander beeld van vader en

moeder gekregen. In de diepste pijn van de laatste weken hebben ze niets meer te verbergen, geven ze het meest. Ik liet mijn werk vallen en maakte tijd voor mijn vader. Daardoor hoorde ik hem zeggen bij de geriater dat hij liever maatschappelijk werker was geworden. En dat hij altijd met wantrouwen was opgevoed. Tijd maken om voor te lezen en samen foto's van zijn leven te bekijken. Tijd maken om er gewoon te zijn, machteloos bij het lijden. Tijd maken om te waken bij het sterven in de nacht en ineens je naam te horen schreeuwen. Het deed pijn, maar is nog steeds een mooie herinnering: mijn vader die mijn naam schreeuwde. Tijd maken om je vader of moeder te verzorgen, het stervende lichaam te dragen in je handen en te voelen dat de dood nabij is. Tijd maken verzoent je met de dood. Want er zijn mooie gesprekken, intieme aanrakingen, dodelijke stiltes: nooit was ik zo dicht bij mijn vader als in die laatste weken.

Luister niet naar adviezen, voor sterven is geen recept. Voor rouwen om de dood ook niet. Zoek je eigen weg. Mijn vader was opgebaard thuis, de laatste dag heb ik mijn toespraak in de kerk aan hem voorgelezen. Hardop, hij kreeg hem als eerste te horen. En ik wist waar ik emotioneel werd. Ik wilde recht doen aan zijn leven en heb tien keer hardop geoefend. Ik kon maar één keer afscheid van hem nemen. Dat moest goed. En bij het oefenen heb ik zijn leven gevierd, met de vis die hij het lekkerst vond, scholletjes. Zoek je eigen rituelen om het afscheid te vieren. En schrijf op wat er gebeurt, om later met meer afstand pas te begrijpen wat er echt gebeurde. Dat verzoent je ook met de dood. Mijn vader kreeg 48 uur voor zijn dood bezoek van een dementerende vrouw in de vroege ochtend. Ze was verdwaald. En ze mocht bijkomen in de huiskamer. Twee meter verderop lag mijn vader te sterven, vlakbij een vrouw die de weg kwijt was. Een bizar moment dat ik in de uren en dagen niet kon plaatsen. Ik schreef het op en las het terug op mijn verjaardag, vier maanden later. Pas toen, met de afstand van de tijd, begreep ik wat er gebeurde: mijn vader stierf zoals hij geleefd had, met een vrouw naast hem die hulp nodig had zoals hij altijd mensen geholpen had. Zulke beelden troosten me nog steeds.

Zoek je eigen weg, leef met aandacht en versta de tekens die op je pad komen. Ook na de dood. Want de doden trekken met ons mee, als engelen. Zorgen voor ons. En spreken tot ons. Een jaar later brak ik mijn pols, was ik nood en verschenen mijn ouders levensgroot aan het bed. En bij het leeghalen van de secretaire vond ik het trouwboekje van mijn ouders. Daar stonden de namen van de kinderen, nergens stond geboorte-uur bij. Wel bij mij, 5.20 uur. Maanden na hun dood spraken mijn ouders nog steeds tegen mij. Ze vertelden hoe laat ik geboren was.

Hoe die ervaringen niet voor jezelf. Spreek er over met naasten, met dierbaren. En vier het leven van de naasten die er niet meer zijn. Maak je eigen rituelen. Mijn ouders zijn er niet meer. Geen Kerstmis met ons allen. Dus organiseren we nu dat we elk jaar een familiedag hebben, op de trouwdag van mijn ouders. Geen kind meer van, maar wel broer van. Ik hoor nog ergens bij, ook al zijn mijn ouders er niet meer. Dat kun je ook vieren. Maar onontkoombaar blijft dat na de dood van mijn ouders ik de volgende ben die aan de beurt is. Normaal gesproken, tenminste, want soms gaat het leven anders en

sterven kinderen eerder. Maar er zit niets meer tussen mij en de dood. Besef dat, weet dat het leven een dun koordje is. En kom zelf tot leven. Wie de dood ervaren heeft, beseft meer de waarde van het leven.

Zoetermeer, familiedrama, Corry en Ruud van Veen verloren hun dochter en kleinkinderen, na een vermissing van drie weken. Gruwelijk vermoord door hun man en vader. Ze hadden drie weken in een kuil gelegen. Niet meer kijken, zei de politie. Wel doen, dacht de moeder. Ze heeft afscheid genomen. Als het kan, doe het. Zie met eigen ogen dat de dierbare dood is. Dat is beter dan niets zien. De vader Ruud kon het niet en had niets op zijn netvlies staan. Vier jaar zocht hij naar een foto van zijn dierbaren in de kist. Pas toen kwam hij de aflegger tegen, de man die de moeder en haar kinderen weer mooi had gemaakt. Die had de foto's die hij zocht. Die liggen sinds een jaar in zijn nachtkastje. Als Ruud het moeilijk heeft, pakt hij de foto's, ziet hij de dood, erkent hij de onvermijdelijkheid en komt weer tot leven. De doden leven voort, geven hem leven. Tijd maken voor het afscheid, tijd maken voor het sterven, tijd maken voor rouw, dat geeft leven. Het duurt een paar jaar, maar wie weet wat de dood is, ontdekt de waarde van het leven.
